

Pred desiatimi rokmi vyvrcholili prípravy a realizácia programu transplantácie srdca na Slovensku

JURAJ FABIÁN

Bratislava, Slovenská republika

Transplantácia srdca (HTx) je dnes uznávanou súčasťou komplexnej liečby ťažkého zlyhávania srdca, ktoré nie je riešiteľné žiadnym iným dostupným spôsobom a celkový zdravotný stav postihnutého spĺňa všetky náročné podmienky pre predpokladaný úspech tejto liečebnej metódy. Tou-

to problematikou sme sa podrobne zaoberali v pomerne rozsiahlom domácom aj zahraničnom písomníctve a rozoberali sme komplexnosť problému a spôsoby jeho riešenia (1 – 4).

Tu by som chcel upozorniť iba na niektoré vybrané kľúčové aktivity, ktoré sprevádzali zložitú, niekoľkoročnú prípravu systematického transplantáčného programu s jeho priaznivým vyvrcholením v podobe realizácie prvej úspešnej HTx v ére samostatnej Slovenskej republiky pred desiatimi rokmi.

Z histórie

Éru klinickej alotransplantácie srdca začal CH. N. Barnard, ktorý 3. decembra 1967 nahradil 54-ročnému pacientovi ťažko zlyhávajúce srdce srdcom darykyne – mladej ženy s poúrazovou mozgovou smrťou (5). Tento výkon fascinoval prakticky celý kultúrny svet a mnohí kardiochirurgovia sa snažili CH. N. Barnarda napodobniť.

Výsledky ich aktivít však boli smutné. Väčšina operovaných krátko po HTx zomrela a frekvencia HTx bola následne výrazne utlmená. Tak to bolo aj na Slovensku. Napriek pomerne slušnej experimentálnej činnosti na pokusných zvieratách (E. Matejíček v Košiciach, M. Hubka v Bratislave) bol pokus o HTx na II. chirurgickej klinike Lekárskej fakulty v Bratislave neúspešný (6). Riešenie tejto problematiky bolo prerušené na ďalších 30 rokov.

Pacientov, u ktorých sa v tomto transplantáčnom „nemocnom“ období uvažovalo o HTx, odosielali zo Slovenska do Inštitútu klinickej a experimentálnej medicíny (IKEM) v Prahe, výnimočne aj do iných centier v zahraničí. Tam sa kompletizovali potrebné vyšetrenia a rozhodovalo o indikácii, v priaznivom prípade sa urobila HTx a zaistilo sa ambulantné aj lôžkové dlhodobé sledovanie. Chýbala však spätná väzba o akceptácii našich pacientov a o ich prirodzenom či pooperačnom osude.

Na začiatku 90. rokov Slovensko patrilo medzi málo európskych krajín, ktoré nemali rozvinutý program HTx. Proces vyšetrovania a liečby chorých v zahraničí bol organizačne a ekonomicky náročný a v neposlednom rade pre pacienta nepohodlný. Tieto pomery boli dostatočným impulzom pre vybudovanie vlastného funkčného systematického programu HTx (PHTx).

Základné predpoklady

K základným predpokladom vybudovania PHTx bola medicínska a spoločenská vôľa. Vyústili do vytvorenia neformálnej pracovnej skupiny profesionálov z odborov, ktoré majú rozhodujúce postavenie pri realizácii PHTx (tabuľka 1). Táto skupina začala svoju činnosť 20. januára 1994 a postupne sa preformovala na súčasnú Pracovnú skupinu „Transplantácia srdca a pľúc“ Slovenskej kardiologickej spoločnosti.

Cieľom tohto zoskupenia bolo vytvoriť teoretické, praktické, klinické, metodické, organizačné, personál-

Z Národného ústavu srdcových a cievnych chorôb v Bratislave, Slovenská republika

Do redakcie došlo dňa 2. júna 2008; prijaté 2. júna 2008

Adresa pre korešpondenciu: prof. MUDr. Juraj Fabián, DrSc., Predseda Pracovnej skupiny „Transplantácia srdca a pľúc“ Slovenskej kardiologickej spoločnosti, NÚSCH, Pod Krásnou hôrkou 1, 833 48 Bratislava, e-mail: transpl@nusch.sk

ne, interdisciplinárne a interinštitucionálne podmienky pre vznik a systematickú realizáciu PHTx na Slovensku.

Príprava odborníkov špecialistov

Teoretická príprava pre vznik a realizáciu PHTx sa riešila a rieši prostredníctvom pravidelnej výchovy zainteresovaných pracovníkov a prezentácie ich znalostí, skúseností a výsledkov práce formou odborných seminárov, publikácií a aktívnych vystúpení na domácich i zahraničných konferenciách. Celkovo na túto tému odznelo vyše 400 prednášok, uskutočnilo sa 157 odborných seminárov, bolo publikovaných 320 abstraktov a 125 článkov in extenso. Minulý rok vyšla monografia s názvom „Zlyhávanie a transplantácia srdca“.

Tabuľka 1 Neformálne zoskupenie odborníkov pri príprave programu transplantácie srdca na Slovensku vzniklo 20. januára 1994

Table 1 Informal group of specialists participating on preparation of the Heart Transplantation Programme in Slovakia was created in January 20, 1994

Pracovná skupina „Transplantácia srdca“ (20. január 1994) (Working Group "Heart transplantation", January 20, 1994)	
J. Fabián ¹	
V. Fischer ¹	I. Pecháň ¹
V. Fridrich ¹	V. Pribilincová ⁴
V. Krčméry ²	I. Riečanský ¹
Š. Nyulassy ³	I. Slugeň ⁴

¹Ústav kardiovaskulárnych chorôb (ÚKVCH)/Slovenský ústav srdcových a cievnych chorôb (SÚSCH), dnešný Národný ústav srdcových a cievnych chorôb (NÚSCH), Bratislava; ²Katedra internistických disciplín, Trnavská univerzita; ³Ústav preventívnej a klinickej medicíny (ÚPKM), Bratislava; ⁴Déřerova FNŠP, Bratislava

Tabuľka 2 Pozvaní zahraniční hostia v rámci tradičných seminárov „Invited Guests“ organizovaných Pracovnou skupinou „Transplantácia srdca a pľúc“ Slovenskej kardiologickej spoločnosti

Table 2 The list of invited speakers on traditional seminars organized by Working Group of Heart and Lung Transplantation of the Slovak Society of Cardiology

1994	E. Wolner (Wien)
1995	CH. N. Barnard (Cape Town)
1996	M. Zembala (Zabrze)
1997	W. Harringer (Hannover)
1999	P. Mohacsi (Bern)
2000	A. J. Murday (London)
2001	C. Rapezzi (Bologna)
2003	P. Pafko (Praha)
2004	E. Braunwald (Boston)
2005	J. Vanhaecke (Leuven)
2006	S. Gradinac (Beograd)
2007	J. G. F. Cleland (Kingston upon Hull)
2008	A. Zuckermann (Wien)

Každoročne sa usporadúvajú dnes už tradičné semináre pozvaných zahraničných hostí s názvom „Invited Guests“. Špičkoví odborníci na nich prezentujú svoj pohľad na aktuálne problémy transplantológie a s ňou súvisiace témy. Takýchto stretnutí sa doteraz uskutočnilo 13 a vystúpili na nich hostia z rôznych štátov Európy, ale aj zo zámoria (**tabuľka 2**). Tento kontinuálny proces nepretržite pokračuje a prispieva k vysokej úrovni PHTx u nás.

Praktická klinická erudícia sa sústredila na metodiky, ktoré nie sú bežné, alebo prinajmenšom nie často aplikovateľné v konvenčnej kardiologickej práci. K nim patria vyšetrenia, ktoré rozhodujú o možnosti HTx (stanovenie hemodynamických pomerov v pľúcnom riečisku), prispievajú k posudzovaniu naliehavosti HTx (spiroergometria), či monitorovaniu imunologického stavu transplantátu (endomyokardiálna biopsia). Tieto a množstvo ďalších detailov sme začali získavať na „paraprojekte“ „Kardiomypatie nejasného pôvodu“, ktorý má z ostatných kardiologických problémov k HTx najbližšie.

Paralelne sme zavádzali a modifikovali desiatky ďalších metód, ktoré sú pre úspešný PHTx nenahraditeľné. K ich aplikácii do praxe prispeli aj skúsenosti získané z metodických pobytov pracovníkov „transplantačného tímu“ na iných podobne zameraných pracoviskách.

Pri plnení týchto podmienok sme postupne preberali do našej starostlivosti pacientov, ktorí už skôr podstúpili HTx v inom centre, predovšetkým v IKEM v Prahe. Zo začiatku to bolo iba neinvazívne sledovanie, neskôr aj kompletná dlhodobá starostlivosť vrátane bioptických kontrol a manažmentu dnes už náročnej imunopresívnej terapie.

Organizačné opatrenia

Prvým krokom bolo zriadenie špecializovanej ambulancie, v ktorej sa sústreďovali pacienti so zlyhávaním srdca, u ktorých sa uvažovalo o HTx. V tejto ambulancii boli spočiatku sledovaní aj pacienti po HTx.

Postupne sa začali uplatňovať aj činnosti potrebné pri príprave vlastného PHTx. K nim patrila identifikácia príjemcu a kompletná liečebná starostlivosť o pacientov s chronickým zlyhávaním srdca, ktorá sa stále prudko rozvíja.

Samostatnú a špecifickú kapitolu PHTx predstavuje problematika „darcovstva“, od oznámenia potenciálneho donora, jeho akceptácie, starostlivosti o jeho cirkulačný a celkový stav až po odber štepu a jeho transport do Národného ústavu srdcových a cievnych chorôb (NÚSCH) v Bratislave.

V súčasnosti sa organizácia HTx týka aj prevozu príjemcu z miesta, kde na HTx čaká, väčšinou je to z miesta jeho trvalého bydliska.

Úspešná realizácia

Dlhodobá cieľavedomá príprava PHTx vyvrcholila 21. marca 1998, keď sa v NÚSCH v Bratislave uskutočnila prvá úspešná HTx v Slovenskej republike.

Pri príprave a systematickom riadení PHTx na Slovensku som vychádzal z niekoľkoročných skúseností s touto problematikou na predchádzajúcom pracovisku. Tam sme spolu s prof. MUDr. V. Kočandrlom, DrSc. a prof. MUDr. P. Firtom, DrSc. viedli tímy, s ktorými sme uskutočnili 31. januára 1984 prvú úspešnú HTx v Československu. Počas môjho pôsobenia v IKEM sa vykonalo ďalších 50 HTx.

Súčasnosť

Za 10 rokov (od 21. marca 1998 do 21. marca 2008) sa v Národnom ústave srdcových a cievnych chorôb v Bratislave, ktoré je jediným slovenským centrom HTx pre dospelých, uskutočnilo 99 takýchto operácií s veľmi priaznivými výsledkami. Jednoročné prežívanie pacientov po HTx v NÚSCH predstavuje 84 % a päťročné 79 %, čo je porovnateľné so zahraničnými centrami vyspelých krajín.

HTx predstavuje najefektívnejší spôsob liečby pokročilého srdcového zlyhávania. Výrazne život nielen predlžuje, ale podstatne zlepšuje aj jeho kvalitu. Zdravotný stav

osôb s transplantovaným srdcom ich väčšinou nijako neobmedzuje v bežných životných činnostiach a tento stav pretrváva dlhodobo po HTx. Až 93 % pacientov po HTx v NÚSCH hodnotí svoju kvalitu života ako veľmi dobrú alebo dobrú.

Tieto ukazovatele dostatočne potvrdzujú opodstatnenosť, funkčnosť a životaschopnosť systematického PHTx na Slovensku, ktorého desaťročné výsledky činnosti sme si pripomenuli v marci tohto roku (7).

Literatúra

1. Fabián J, Fischer V, Fridrich V, et al. Transplantácia – jedna z možností liečenia pokročilého kongestívneho zlyhania srdca. Bratisl Lek Listy 1996;97:5–11.
2. Fabián J, Fischer V, Schreinerová Z, et al. Príprava transplantácie srdca na Slovensku v rokoch 1994–1997. Bratisl Lek Listy 1998;99:635–639.
3. Fabián J, Fischer V, Goncalvesová E, et al. Prvé úspešné transplantácie srdca na Slovensku. Cardiol 1999;8:12–18.
4. Fabián J, Goncalvesová E, Mizera S, et al. Starostlivosť o chorých po transplantácii srdca na Slovensku. Cor Vasa 2001;43:79–84.
5. Barnard CHN. A human cardiac transplant. S Afr Med J 1967;41:1271–1274.
6. Fabián J. Z histórie slovenskej transplantológie srdca. Cardiol 2000;9:200–201.
7. Šoóšová I. Slávnostné stretnutie pri príležitosti 10. výročia prvej úspešnej transplantácie srdca na Slovensku. Cardiol 2008;17:K/C107–109.